

Nedves élőhelyek özönnövénye
a magas aranyvessző
FOTÓ | FARKAS SÁNDOR

ÍRTA | DR. SZERÉNYI GÁBOR

Patak völgyek, nedves erdei tisztások

A kanyargós, nagyobb hegyvidéki patakokat jellegzetes magas kórós növényzet kíséri. Az erdészeti feltáróutak is rendszerint ezekben a természet alkotta nyomvonalakban futnak, fényben gazdagabbá téve az élőhelyet. Helyenként mesterséges „tisztások”, kisebb irtások, farakodó helyek teszik még szélesebbé a völgyszakaszokat, amelyeket a nagyobb esőzések után gyakran eláraszt a megduzzadó patak vize. Ezeknek az állandóan vizes, nyirkos, tápanyagban gazdag talajú élőhelyeknek a flórája karakteres összetételű. A néha nem is túl gyakori fajokból álló természetes vegetáció elemei nem ritkán özönnövényekkel keverednek. Az ilyen erdei tisztásokra sokszor húzódik ki a bükkös erdőszegélyek jellemző, késő nyári-őszi ajakosa, az *enyves zsálya*. Az erőteljes évelő növény akár méteresen is megnőhet.

Szára – a többi ajakos virágú növényhez hasonlóan – négyszögletes. Lomblevelei keresztben átellenesen állnak, hosszú nyelűek, a levéllemez nagy felületű, válluk többé-kevésbé szíves, alakjuk tojásdad. Csúcsuk vékony hegyben kihúzott, szélük fogazott. A virágok színe halványsárga, fröcskölt vörösesbarna mintázattal (ez azonban csak közelről vizsgálva feltűnő). A száron számos egymás feletti körben („álörvökben”) elhelyezkedve, hosszú, karcsú virágzatot alkotnak.

A növény legjellemzőbb sajátossága, hogy ha megérintjük a virágzatot, az a kezünkhöz tapad, mert sűrűn borítják enyves mirigyszőrök. Nem védett.

A nedves tisztások, irtások, patakmedrek jellemző, gyakran tömeges, nyúlánk növénye a *sédkender*. Július közepétől október végéig nyílik. Magassága akár a 120 centimétert is elérheti. Lomblevelei lágyak, hármasan ujjasan tagoltak, az egyes lemezek széle fűrész. Élőhelyén rendszerint csoportosan fordul elő. Már messziről feltűnnek sötét rózsaszín pártájú virágokból álló fészkes virágzatai, amelyek kisméretűek, de nagyon sok van belőlük.

Az egyes fészkek csak csöves virágokból állnak. A sátorozó, összetett virágzatokat szívesen látogatják a lepkék, leginkább a nyílásával egy időben megjelenő, védett *nagy gyöngyházlepkék* nyalakodnak rajta. Gyógynövényként is használatos, teának frissen nyíló virágzatát szárítják meg. Sok illóolajat, glükozidokat, cseranyagokat és gyantaalkoholt tartalmaz. A népi gyógyászat májproblémák, vesebántalmak kezelésére javasolja. Szintén nem védett.

A *sédkender*rel gyakran együtt jelenik meg a mintegy 70-80 centiméter magasra megnövő *lómenta*. *Linnétől* kapta latin nevét, amely magyarul „hosszú levelű”-t jelent, és a levél meg-

nyúlt, hosszúkás elliptikus alakjára utal. Virága az enyves zsályához hasonlóan ajakos, csak sokkal kisebb nála. Szára ugyancsak négyszögletes, lomblevelei szintén keresztben átellenesen állnak. Színük felül zöld, a fonákjukon ellenben szürkés-fehéresek, mert finoman molyhosan szőrösek. A levéllemez üllő, mert a levélnyel hiányzik. Apró virágai sűrűn tömött, nyúlánk, végálló, rendszerint elágazó virágzatokat alkotnak. A szíromlevelek színe világosabb vagy sötétebb lilás rózsaszín, de lehet egészen fehér színű is. A rokonsági körbe számos jól ismert gyógynövény tartozik, a *lómenta* az egyik kivétel. Nem védett. A *vízi peszérce* a harmadik ajakos virágú növény a nyár végén az ősszel virító fajok között. Kifejezetten nedves élőhelyekhez, mocsarakhoz, nádasok szegélyéhez, gyakran tocsogós, nedves erdei tisztásokhoz kötődik, és 40-60 centiméter magasra nő meg. Négyszögletes szárán keresztben átellenesen ülő lomblevelei igen jellegzetesek, hosszúkásak, hegyes végűek, mélyen fűrész. A legalsó lomblevelek mindig szélesebbek, mint a magasabban állók. Közvetlenül a lomblevelek eredési pontja felett ülnek látszólag örvösen az apró fehér virágok. Közelebről vizsgálva az alsó ajkakon kicsiny, vörös pettyek, pontocskák vehető észre. Ez a faj sem tartozik a védettek közé. A nedves élőhelyek özönnövénye az amerikai eredetű, nagyon sokféle élőhelyen előforduló *magas aranyvessző*, amely hazánkban a XIX. században jelent meg. Feltehetően Nyugat-Európából, botanikus kertekből kivadult növények indultak hódító útjukra kelet felé. Ma már szinte az egész országban elterjedt, a Dunántúl nagy részén közönséges, eddig csak hazánk délkeleti részéről nem került elő. Nedves erdei tisztásokon, patak völgyekben él, leginkább azonban ártereken, ligeterdőkben fordul elő. Sokszor hatalmas, összefüggő állományai vannak. Évelő növény, földfelszín alatt áttelelő, elágazó hajtásrendszere van. Tarackjai mintegy arasznyira a talaj felszíne alatt húzódnak, és rügyeikből fejlődnek a föld feletti hajtásai. Szára kopasz, egyenes, csak a virágzatokban elágazó. Lomblevelei szórt állásúak, lándzsásak, fűrész szélűek, mintegy tíz centiméter hosszúra nőnek meg. Virágai kicsiny, fészkes virágzatban állnak, sárga színűek. A nyelv virágok túlnyúlhatnak a csöves virágokon. A fészkek egyoldalú, ívesen meghajló, sűrű fürtökben ülnek. Gyógynövényként is számon tartják, az éppen nyíló virágzatokat gyűjtik és szárítják, teáját epe-, vese- és májbántalmakra használják, de izzasztószerként is bevált. Agresszív terjedése, kiirthatatlansága egyik legteresebb gyomunkká, adventív növényünké tette. ■■■■

Patak völgyek, nedves erdei tisztások

1

2

3

4

1. SÉDKENDER | 2. LÓMENTA | 3. MAGAS ARANYVESSŐ | 4. VÍZI PESZÉRCE

FOTÓ | FARKAS SÁNDOR, DR. SZERÉNYI GÁBOR